

JOHANNIS BAPTISTAE PASSERI

PISAVREN. NOB. EVGVBINI

DE PVERI ETRVSCI

AHENEO SIMVLACRO

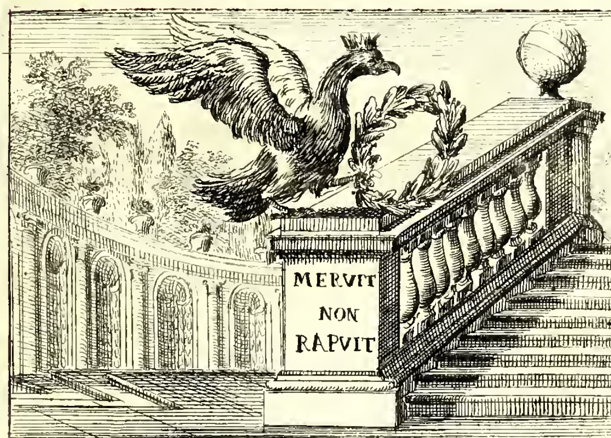
A CLEMENTE XIIII

P. O. M

IN MVSEVM VATICANVM INLATO

DISSERTATIO

ROMAE CIↃ·IↃ·CC·LXXI

EX TYPOGRAPHIO PALLADIS

PRAESIDUM ADPROBATIONE

CLEMENTI XIIII

P. O. M.

BONO CHRISTIANAE REIPVBLICAE NATO
VETERVM MONVMENTORVM
V I N D I C I
INVECTO SIGNO AHENEO
PVERI ETRVSCI
IN VATICANVM MVSEVM
BREVI ANNORVM SPATIO
EXIMIA LARGITATE SVA
MVLTIPLICITER AVCTVM
ACCVRATISSIMAM DISSERTATIONEM
A CLARISS. VIRO IOH. BAPTISTA PASSERIO
DE EO ELVCVBRATAM
FRANCISCVS CARRARA V. S. R.
INNOCENTIANAE CVRIAE IVDEX ALTER
PRINCIPI LITERATISSIMO
L. M. D. D

ARGUMENTUM

DISSERTATIONIS

I. *Monumenta Etrusca ante annos quinquaginta rarissima habebantur, nunc frequentissima, ac in maximo praetio. Excitantur eruditi ad ea illustranda.*

II. *Describitur simulacrum in Etruria, nuper repertum, et indicatur ejus raritas, atque artificium. Recensetur inter donaria, quae, restituta pueris è gravi morbo salute, in templis dedicabantur, ex quo genere vix duo epigraphica ad haec usque tempora cognita sunt.*

III. *Usus horunce donariorum coeteris nationibus incognitus Etruscis familiarissimus fuit, nempe afferendi aeream imaginem seu fictilem ejus, qui beneficium aliquod a diis recepisse profitebatur.*

IV. *Immo usus iste ab Etruscis derivatus ad Romanos, et ab illis apud majores nostros sanctiore instituto frequentissimus fuit.*

V. *Simu-*

V. *Simulacra quaedam hujus generis magis nota referuntur.*

VI. *Inscriptiones in illis exaratae ad illustrationem nostri hujus explicantur.*

VII. *Simulacrum idem per partes examinatur:*

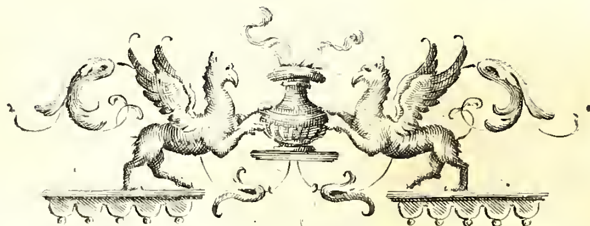
VIII. *Refellitur opinio, quod haec imago pertineat ad Tagetem deum indigenam Etruscorum.*

IX. *Perpenditur causa cur imago hujus pueri calvo vertice facta sit, et rationes adducuntur quod illa* Iconica *sit, et expressa ad similitudinem, et praecisam molem ejusdem pueri a ferali morbo liberati.*

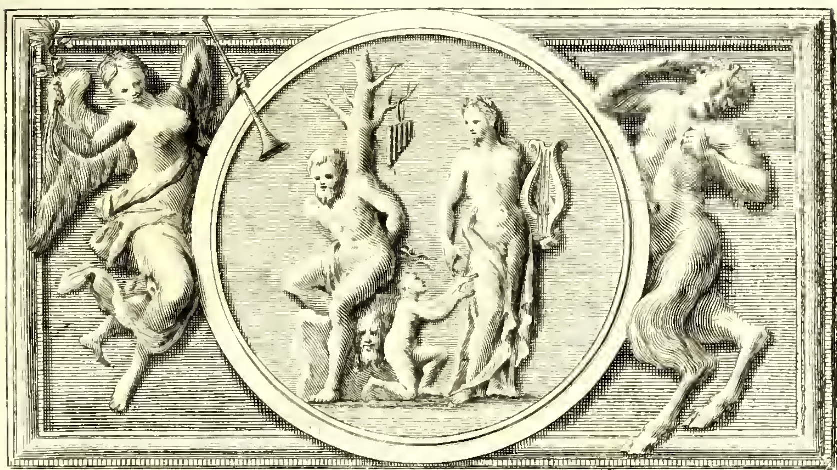
X. *Agitur de superstitione veterum circa capillos.*

XI. *Tentatur expositio mutilae inscriptionis incisae in hac imagine.*

XII. *Inquiritur aetas hujus simulacri.*

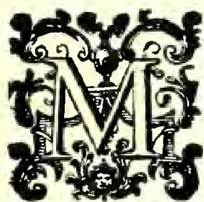
DISSER-

DISSERTATIO

I.

Irari non desino, CARRARI PRAESUL AMPLISSIME, praesentem fortunae litterariae munificentiam, quam ab annis fere quinquaginta experimur erumpentibus undique e terrae latebris tot veterum saeculorum speciosissimis monumentis, praecipue vero Etruscis, quae retroacta tempora, neque suspicata sunt extitisse. Enim vero

ante

ante an. MDCCXXIII. paucissima hujus nationis cimelia circumferebantur, quae Ciattus, Fabrettus, Santes Bartolus, aliique pauci vulgaverant, et quae stuporem magis, quam cognitionem illius antiquitatis ingererent; ut cum exinde Philippus Bonarrotus senator amplissimus operi Dempsteriano de Etruria Regali collectionem universam monumentorum Etruscorum, quae ad ea usque tempora innotuerant, addere constituisset, missis undequaque inspectoribus diligentissimis, qui reliquias hasce in tabulas referrent, nec centuriam quidem potuerit absolvere. Tantum vero ex eo tempore nummorum, simulacrorum, paterarum, urnarum, et picturarum repertum est, ut supellectile

hac in classes digesta non jam centurias, sed agmina refertissima instruxerint. Quod vero prae caeteris mirandum est, Etruscos nostros Homeri cultores addictissimos extitisse, ut ex illorum picturis, atque sculpturis universa eximii poetae volumina, non illustrari tantum, sed reintegrari posse videantur, quod praecipue de interempta illius THEBAIDE a plagiario Statio usurpata saepe monuimus. Tantis ergo opibus succrescentibus accessit copia litteratissimorum hominum, qui ea illustrarent, Gorius, praesul Guarnaccius, Oliverius, Amadutius, atque universa cohors Cortonensis accademiae, et nuper Londinensis nostrae societatis decus amplissimum eques Hamilthon Magnae Britaniae

apud utriuſque Siciliæ Regem prolegatus , qui vere regali veterum picturarum Etruſcarum collectione antiquam illam nationem non modo ad vitam , ſed ad univerſi Orbis commercium , et familiaritatem revocavit . In tanta vero ſubſidiorum frequentia ad antiquitatis ſcientiam amplificandam , fortuna , ut ita dicam , properante , agnoſco fatum litterarum apud nos declinantium, juventute a ſtudiis omnibus recedente, et dum bonae artes ad clauſtra confugiunt , quod foris eſt occupat otium , et ventoſa , tumidaque ignorantia. Praeoccupat ergo ventura tempora fortuna feſtinans, ne ea , quae adhuc latent , cum aliquando erumpant , inter ſtudia cincinnatorum intereant , aut aliena

lingua

lingua eloquentia negligentiam nostram incuſent.

II

Inter vero praeſentis fati beneficia libenter accenſeo quod in tui poteſtatem advenerit, praeſul ornatiſſime, ſingulare cimelium, in cujus expoſitione verſamur, quodve ſub protectione SANCTISSIMI, DOCTISSIMIQUE PONTIFICIS aeternitati conſecraveris. Eſt enim ſimulacrum aereum Etruſci operis, ponderis librarum XXXVI. exhibens patricium adoleſcentulum nudum e terra ſurgentem, ex iis imaginibus, quae pro ſalute reparata deorum, ut putabant, munere in templis dedicabantur; nec enim ex aliis ejuſdem notae, quae hucuſque prodierunt, aut pulchrius, aut majus aſpeximus;

mus ; longe enim ſuperat ſignum Cortonenſis academiae noſtrae librarum XVI. , de quo ſermonem fecimus tomo primo inter ſpecimina ſocietatis Columbariae Florentinae . De hujus origine minime ambigitur, nam anno ſuperiore ex ruderibus Tarquinienſibus prope Cornetum defoſſum eſt , atque Etruſca inſcriptione , licet miſere labefactata in ſiniſtro brachio inſignitum , quae gemina argumenta opus Etruſcum eſſe confirmant . Id inſtitutum incidendae inſcriptionis in ſtatuis etiam cum diſpendio venuſtatis ſolemne fuit ei nationi, ne ſi deferri contigiſſet , memoria originis deperiret. At contra Romani ex quadam fiducia aeternitatis imperii dedicationem in baſi ſimulacrorum conſtanter exa-

rarunt

rarunt politiore quidem consilio, nisi Barbaros dissimulassent. Signum id nostrum nobilem puerum referre reputamus argumento molis suae, excellentiae artificii, et praesertim bullae, quae nonnisi patriciis ipso natali die gestanda dabatur usque dum virilem togam assumerent, nec revocanda, nisi quando triumpharent. Votivam vero hanc imaginem esse colligo ex dedicatione brachio laevo incisa, ut in loco sacro perspicua ad quem pertineret innotesceret.

III

Frequentissimus horunce donariorum usus fuit apud Etruscos, ut qui beneficium aliquod a diis accepisse crederet, imagine sui in templo oblata deo illi vivere, immo, et convivere videretur. Multas hu-

jusmodi,

juſmodi, ſed minimae molis, atque anepigraphicas circumferri vidimus, quas Gorius noſter nomenclator deorum pro diis nobis obtruſerat, aliquando ſub ſpecie virorum decumbentium, et morbo, aut hydrope tumidorum, ut eſt apud me ſignum hocce.

Saepe etiam ſub ſpecie ſurgentium ex lectulo valetudinario, quemadmodum ſignum Peruſinum apud Dempſterum tab. XLV., aliudque Cor-

tonenſe

tonense apud cl. Coratium, aliquando vero specie recta stantium, ut aliud apud eundem, de quo in praefata dissertatione inter Columbarias tom. I. num. I. Aliquando haec signa occurrunt cucullata, quo munimine utebantur convalescentes, ut apud Gorium Mus. Etrusc. tom. I. Nec vero cum legimus apud Florum Romanos Vulsiniis bellum intulisse propter duodecim millia statuarum, ea putemus in foro, aut atriis iconica extitisse, sed minuta haec signa fuisse, quae diis oblata eorum templa exornarent, et lucos, praesertim Vultumnae, ubi duodecim civitatum principes ad commune consilium ineundum conveniebant.

IV

Id genus obſequii erga deos Etruſcis vulgare fuit. Hebraei, quibus imaginum uſus lege interdictus erat, nam unico ſacrificiorum officio devotionem animi teſtabantur, nil tale factitabant. Immo neque Aegyptii, quorum devotio in multiplicandis deorum imaginibus, in quibus dii ipſi habitarent, erat repoſita. Graeci quoque ab hoc inſtituto abſtinuerunt ob gentis arrogantiam, cum ſeſe deorum ſobolem eſſe jactarent; nec puto ſimulacra illa virorum illuſtrium, quae frequentiſſima in totius Graeciae delubris obſervavit Pauſanias votiva fuiſſe, ſed tantummodo honoraria, et hiſtorica, ut diis ipſis compararentur. Aſt humaniores Romani lucos ſuos ſimulacris fi-

ctilibus oppleverunt , monumentis nempe eorum , qui beneficium aliquod accepiſſent , immo etiam morborum ſymbolis , e quorum erumnis evaſiſſent . Id ſuperiore ſaeculo dilabente cognovimus ex Dianae Aricinae , & Junonis Reginae lucis defoſſis , quorum plures opes ex poenu Fabretiano in mei poteſtatem devenerunt . Id etiam nos Piſaurenſes ſuperioribus annis agnovimus ex alio luco patriorum numinum ad ſecundum ab urbe lapidem ad beatae Venerandae templum everſa funditus terra , donec ſolum carbonibus affatim ſparſum repertum eſt , pietatis chriſtianae teſtimonium , quae lucum totum incenderat; opes vero, quibus redundaverat, in muſeum Piſaurenſe induximus

fictilia anathemata, signa aerea, nummosque Etruscos. Erat lucus prope rivum Genicae, cujus aqua tunc sacra erat; nec enim alia adhibebatur ad expiationes, et sacrificia. Etruscis igitur morem hunc referimus, quod imagines nostrae pro accepto beneficio diis suspenderentur in delubris, quem ab omni superstitione expurgatum sanctius imitamur.

V.

Paucula nunc ex hisce simulacris puerorum literatis, quae hactenus aspexi dinumerabo ad conjecturam hanc meam confirmandam; puto enim non modicum luminis ad argumentum nostrum illustrandum me fore allaturum. Minora quae sunt ex his communi quadam ima-

gine

gine puerili venalia proſtaſſe puto nulla inſcriptione obſignata, quae cum dedicarentur, rudi manu aliquando addi ſolebat, ſed raro. Hanc vero unicam CARRARI SVAVISSIME ſingulari exemplo *Iconicam* fuiſſe puto ex mole pari, et lineamentis non arbitrio artificis, ſed ad veri fidem expreſſis; nec enim parentes ſplendidi in hoc opere veram pueri imaginem neglexiſſent. Inſcriptio vero nil praeter nomen pueri, et parentum continere debuerat, qui donarium dedicabant. Signum Peruſinum toties memoratum puerum humi ſedentem, ſed feſtivum notat, nudum, & bulla inſignitum dextera manu ſtringentem aviculam, altera globulum, nempe crepundia puerilia ad luſum

revocata poſt reparatam valetudinem cum ſequenti Etruſca inſcriptione, quam etiam literis Latinis exhibeo

𐌚𐌋𐌄𐌓𐌄𐌌·𐌆𐌄𐌂·𐌔𐌀𐌍𐌌𐌖·𐌂𐌖𐌄𐌓

FLEREM.ZEC.SANMV.CVER

FLEREM omnino ſignificat *Sacrum*, quod demonſtravi in mea tractatiuncula *De Etruſcorum funere* pag. 80. poſt Gorium Muſ. Etruſc. tom. III., quo in loco pateram protuli, in qua *Neleus*, *&* *Pelias* novercam jugularunt in templo Junonis, in cujus ara ſcriptum eſt 𐌚𐌋𐌄𐌓𐌄 hoc eſt *ſacrum*, quod etiam aliis exemplis confirmavi.

ZEC eſt a ζάω, *vivo*, *incolumis ſum*; fortaſſe interpunctione tranſpoſita legendum Zeeſan.

MVCVER nempe mei pueri. Si

vero

vero vocem disjunctam velis SAN erit a ζάος incolumis.

CVER vero, puer est a κόρος, unde *puer* in Latium migravit.

V I

Nec tantum figuras puerorum jacentium dedicabant in templis, sed etiam stantium, veluti eorum qui jam perfecte convaluissent, ut in tab. XCVIII. tomi I. Mus. Etrusc., et in alio Cortonensi saepe citato inter Columbarias, cujus integram inscriptionem, abs re non erit referre una cum altera exharata in candelabro, seu tripode simul dedicato, et simul reperto. In latere

MΛOJ8VO·JΛΠϽΛIΠΛ8·MΛIJƎꟻ

MIƎ↓ΛΠƎJ†·MƎΠIOV⅄·Λ↓ƎϽ·Ǝ↓ΛΠƎΠ·ΗΛIJΛ

In

XXII

In tripode

ИAꟼꓘA ·MAOИꟼVO ·ƧVϽ ·ƧꓶƎꟻ·A

·ƎϽꟼV↑

VELIAM· FANACNAL· THVPHELTHM·
ALPAN. THENACHE. CLEN. CECHA. TVTINEM. TLENACHEIM.
A. VELS. CVS. THVPLTHAM. ALPAN.
TVRCE.

Igitur in inſcriptione ſigni puerilis quatuor matronas deſcriptas lego, quae in eo dedicando teſſeram ſuam contulerunt VELIAM uxorem PHANACLII.

THVPHELTHM nempe uxorem ALPANI. Nomen hujus matronae ex depravata pronunciatione corruptum eſſe puto ex *Turpilia*, ut in inſcriptione Tuderte literis ſemietruſcis

TVPLEIA PVPLEGE

hoe eſt *Turpilia Publicii*.

THENACLIAE CLEN nempe metronimicum ipſius Turpiliae, quae hic more Etruſco THENACLIAE matris filia dicitur, nam CLEN et CLAN *natum*, ſeu *natam* ſignificat, ut abſolute demonſtravimus in opuſculo de tegulis Buccellianis dicto tomo III. Muſ. Etruſc.

CECHA TVTINEM TLENACHEIM intellige *Mulier* nomine *Ceca Tutini* uxor, altera Thenacliae nata, nam hoc loco TL. pro TH. ex oſcitantia ſcriptoris irrepſit. Caeterum CECVS nomen Etruſcum eſt teſtimonio regulae Buccellianae loco citato tab. XXX num. XI.

Adeamus tripodis inſcriptionem, in qua duo nomina conjuncta ſunt, eorum, qui id donarium dedicarunt, nempe *Aulus Velius*, fortaſſe

pater

pater cum Turpilia ut puto uxore *Alpanii*, de qua ſupra dictum eſt ejus filia TVRCE; quod ego *Marti Thurio* interpretatus ſum in meis ad tabulas Dempſterianas paralipomenis.

CVS particula conjunctionis eſt pro CVM; deſcendit enim a QVIS, ut putat Voſſius in CVM.

VII

His igitur ad intellectum hujus noſtri ſimulacri praemiſſis, illud per partes contemplemur. Exſolutus puer a morbo, utraque manu innixus alacer in coelum reſpiciens ſpecie loquentis, et ſubridentis exurgit. Bullam oſtentat, inſigne decus puerorum Etruſcorum ad reverentiam illis conciliandam adinventum, quaſi pudicitiae cuſtodem, et quam Papias vocat *ornamentum rega-*

lium

lium puerorum , nam ab Etruſcis, qui reges annuos habebant, patriciorum filii regales dici poterant. Ab Etruſcis tranſiit ad Romanos Priſco Tarquinio regnante eo conſilio, ut monet Plutarchus Quaeſt. Rom. in fine, ut eam numquam deponerent: *ut ſi caſu nudi occurrerent, fraenum iniicerent impudentiae* . Pari modo purpura ornabantur, quam Propertius vocat *Cuſtodem* ; utraque enim obiicebatur iis, qui dirum aliquod in illos molirentur, praeſertim ad veneficia, ut puer ille Horatianus adverſus veneficam Epod. Ode v.

Per hoc inane purpurae decus precor ,
Per improbaturum haec Jovem.

Quo vero apparatu, et caeremoniis apud Etruſcos bulla attribui, et deponi ſoleret affatim expoſuimus in

notis ad picturas Etruſcas toto fere lib. I. et ſecundo . Formam bullae penitus rotundam fuiſſe apud eam nationem oſtendunt marmora omnia, et ſigna, et picturae, quamquam Macrobius Saturnal. lib. I. c. 6. cordis figuram referre aſſeruerit, diſcrepantiam tamen conciliat una apud me votiva, ut credo, ex aere deaurata, una inquam ex tribus ſuperſtes, quae pendebant ex faſcino Tuderti reperto; bulla quidem rotunda eſt, ſed margine inferius in acutum producto. Nudos quoque, et nudas foeminas etiam in balneo amuleta quaedam prophilactica retinuiſſe veluti ſcarabeos, aliaſque gemmas ſculptas obſervavi inter picturas Etruſcas tom. I.

VIII

Audio tamen fuisse aliquos, qui simulacrum id coram contemplati judicium de eo suum audacter pronunciaverint, nihil exprimere nisi imaginem dei Tagetis, qui in agro Tarquiniensi ebulliente sulco in conspectu villici aratoris emersit sub figura pueri, et Aruspicinae documenta populis concurrentibus explanavit, ut post Ovid. Metam. XV. v. 47. narrat Servius in VIII. Aeneid. Quid ni? (ajebant) signum id in Tarquiniis inventum est; refert puerum e terra surgentem, immo et loquentem, quid mage consentaneum Tarquinios ipsos deum suum apud ipsos e terra deifera natum, et auctorem tam grandis scientiae simulacro hoc apud ipsos vene-

randο decoraſſe ? ingenioſe quidem, cui ſententiae calculum ſuum facile addidiſſent universi, qui in numero deorum, amplificando libenter verſantur. Ego vero in judiciis magis ambiguus, cum detonſum puerum conſpexiſſem longe aliud quaerendum eſſe judicavi. Sculptores enim praecipue in diis efformandis vitium hoc ſemper vitarunt detracto ſibi potiſſimo venuſtatis ſubſidio, quo hominis facies maxime decoratur: Calvities enim deſpectui erat, et opprobrio reputabatur *Calvis Mimis*, ut ſaepe eos, qui damnarentur ad mortem, veluti nota ludibrii, ſeu infamiae raderentur. Cur igitur deus raſus, cui nihil quod ad omnimodam dignitatem conferret erat detrahendum ? nec ſpecie re-

ſurgentis

ſurgentis veluti e ruina formandus erat, qui in ipſo exortu ſtare debuiſſet, qui arcanam diſciplinam revelaret.

IX

Me vero ipſa detonſio in prima opinione confirmat, nempe donarium eſſe patricii adoleſcentis, qui a letali morbo reſtitutus monumentum hoc accepti beneficii in templo aliquo, ſeu luco more majorum dedicaverit. Cum enim artifex, et molem, et lineamenta pueri ad vivum exprimere juſſus ſit, ut coſtanter teneo, capillis deciſis effingere debuit, ne capillatum reſtitueret deo, a quo calvum ex morbi malignitate obtinuerat. Erat etiam apud veteres quaedam religio in capillis, ut eos numinibus dedicarent,

atque

atque eis ſacros diligenter enutrirent; Itaque, ſi periculum mortis ex morbo, ſeu naufragio vehementer inſtaret illos reſecabant, et deo ſervatori afferebant. Cenſorin. de die natali: *Quidam enim pro certa bona corporis valetudine crinem deo ſacrum paſcebant.* Et Euripid. in Bacchis

Sacer eſt capillus; deo illum nutrio,

et Homer. Iliad. XXIII. de Achille

Nutrit comam flumini Sperchio

Pauſanias quoque in Arcad.: *Nutrit comam Leucyppus flumini Aphaeo*. Omnium vero magis opportune ad rem noſtram Diodorus lib. VIII. *Vota enim pro pueris morbo affectis ita concipi ſolita, ut ſi ſanitatem recuperarent illorum deſectus capillus dedicaretur.* Notat quoque egregius praesbyter Johannes Andreas Jovannellius Tuders, et accademiae noſtrae Piſau-

renſis

renſis ſocius, qui antiquitatum Tudertium ephemerides in ſeptem tomos digeſſerat, et moriens accademiae noſtrae cuſtodiendos legaverat, notat inquam inter antiqui templi rudera pyxides fictiles probe clauſas inveniſſe, in quibus capillorum veſtigia adhuc conſpicua ſervabantur ad hanc ſuperſtitionem facile ſpectantia, ſeu ad alteram huic affinem, per quam ſegmenta capillorum, cum togam aſſumerent adoleſcentes, diis ſuis offerebant, de quo videnda quae diximus in notis ad picturas Etruſcas tom. I. et II. Hic vero obiter notandum ſigna haec aerea, immo, et ſimulacra non in templorum veſtigiis inveniri ſolere, ſed ſparſim per arva dum terra evertitur, cum e contra inter

tem-

templorum ruinas, ſignorum marmoreorum fragmenta inveniantur. Id ego tribuo direptionibus barbarorum, qui quarto ſaeculo loca diis ſacra expilarunt, et quidquid ſtaturae aptum erat abſtulerunt, quod vero commodo transferri non poterat ſub ſpe redditus abſcondebant, fruſtrato plerumque voto, ut nobis aliquando recuperanda ſervarentur.

X

Quod pertinet ad tonſuram, quae in hoc ſimulacro ſingularis eſt, notandum cenſeo adeo ſuperſtitioſos fuiſſe antiquos, ut neminem putarent ex hac vita migrare potuiſſe ſine quorumdam capillorum ſectione, quae ſupernis poteſtatibus erat reſervata, ut colligitur ex eodem

Euri-

Euripide loco citato verſ. 74., ubi mors ita loquitur:

Haec enim mulier deſcendet in Plutonis domum:
Accedo autem ad eam, ut gladio ſacra auſpicer;
Ille enim eſt ſacer diis inferis,
Cujus hic gladius luſtrarit capillum capitis,

ad quam opinionem alluſit Virgilius Aeneid. IV. mortem Didonis exprimens.

Tum Juno omnipotens longum miſerata dolorem,
Difficileſque obitus Irim demiſit Olympo
Quae luctantem animam, nexoſque reſolveret artus
Nam quia nec fato, merita nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore;
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem,
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco,
Ergo Iris croceis per Coelum roſcida pennis,
Devolat, et ſuper caput aſtitit. Hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſalvo.

Colluctantibus igitur cum morte, ne diu torquerentur mos inolevit

 reſe-

resecandae comae , ut tradit ejusdem Euripidis antiquus scholiastes loco citato *quoniam mos obtinet mortem morituri comam resecare* .

XI

Tentandum nunc inscriptionis fragmentum , si quid inde eruere valeamus, conatu eo magis difficili, quo in lingua pene ignota interruptum , majore sui parte desideratur; nam quadruplicis lineae vestigium indicat totum brachium , quod periit , inscriptum fuisse . Idem Etruscis , et Latinis elementis exponam

......VAS. VELVMA	AMVJƎꟻƎ·ƧAV ......
.....IS. CELVANSL	JƧИAVJƎƆ·ƧI ......
.....IS. CVER	ЯƎVƆ·ƧI ....
.....CLAN	ИAJƆ ......

VELVMA nomen gentile eſt, ſed deſinentiae femininae, quam quidem gentem Latine Velumiam diceremus, notam ex aliis titulis ſepulcralibus, praeſertim Cluſii in urna ad uſum aquae benedictae in eccleſia ſacri Corporis Chriſti, ex ſchedis Gabrielis de Gabrielibus

𐌅𐌄𐌉·𐌐𐌄𐌕𐌓𐌖𐌍𐌉·𐌅𐌄𐌋𐌖𐌌·𐌅𐌉𐌕𐌉𐌍𐌀𐌋

VEI. ſeu VEL.PETRVNI.VELVM.VITINAL hoc eſt matre VITINIA. Origo nominis eſt a VELA, ſeu VELIA, quae Etruſcis civitatem deſignabat, unde *Velſinium*, hoc eſt civitas ſenum, ſeu ſenatus; ibi enim conventus erat procerum totius Etruriae. Cum vero populus Etruſcus duodecim colonias trans Apenninum tranſmiſiſſet, Vulſinienſes, nunc *Bolſeneſi* Velſinam aliam cum proprio nomi-

ne, et ſuprema poteſtate fundarunt, inde *Felſina* nunc *Bononia*, ut tradit Livius. Ex eadem origine *Velitrae*, *et Volaterrae* Etruſcis VELATRI dictae ſunt.

CLAN. vox iſta omnino ſignificat *natum* ſeu filium. Collige ex inſcriptione in duabus hiſce tegulis Bucellianis, quae pertinent ad duos fratres ejus temporis, cum lingua, et ſcriptura Etruſca declinabat in Latinam.

AR·SPEDO
THOCEPNA
CLAN

VEL·SPEDO
THOCERONIA
NATVS

SELVANSL. Iterum recurrit haec dictio in urnula apud Gorium Muſ. Etruſc. tom. I. tab. LXVII. SAELVI KAPPNASTV, et in alio ſigillo epigraphico apud Dempſterum tab. XXIV.

TAVI

TAVI SELVAN, unde colligitur nomen esse familiare, nempe, ut Latini dixissent, *Salvii Kapenatis, Octavii Salvii*. Hinc colligimus quod etiam supra notaveram, haec donaria aliquando ex concursu affinium, et amicorum constitui consuevisse.

CVER; puerum notat, ut demonstravi supra ubi sigillum Cortonense literatum exposui.

XII

Superest inquirenda aetas hujus monumenti, arduo quidem conatu, ac incerta intra viginti fere saeculorum obscuritatem, nam communiore judicio principium nationis Etruscae deducimus a *Cethim* Noachi pronepote, qui proprium nomen Italiae indidit; hic enim circa annum Mundi MM. floruisse creditur, pri-

primamque ſedem in Etruria conſtituiſſe. Haec vero conſtanti libertate uſque ad bellum ſociale uſa eſt, vexata ſaepius, exinde vero penitus ſubmiſſa. Interim praeter caeteras artes omnes ſculpturam adeo coluit, ut in Graeciam quoque eam propagaverit, non ſine tamen Graecorum invidia, qui rerum omnium initia ſibi tribuerunt.

Judicium vero de aetate alicujus ſculpturae nonniſi ex multitudine exemplarium deſumi poteſt, quae veluti in claſſes redacta ſint pro incremento, aut declinatione artificii. Aſt quae ſunt haec in Etruria noſtra, quam ab annis non amplius quinquagenis noſcere incoepimus? ſi primaeva haberemus vix informia ſaxa conſpicere datum eſſet,

hor-

horridulis lineolis exharata potius quam ſculpta ; aſt pauca , quae adhuc detecta ſunt feliciorum ſaeculorum ingenium redolent , quo luxus , et copia , ruralem , et bellicam gentem ad haec ſtudia inclinavit ; quamobrem duo tantum ſubſidia ad conjectandum nobis ſuperſunt , nempe ſtylus artificii , et modus ſcripturae .

Quod primum eſt , mihi conſtituo opus id, de quo quaerimus , eſſe Etruſcum , non quidem quia Etruſce inſcriptum ſit ; poterat enim in dedicatione Etruſce ſcribi etiam peregrinum , quod etiam in meis epiſtolis Roncalienſibus notandum cenſueram ; Etruſcum vero aſſerere non dubito , nam caeterae nationes , numquam humanas imagines , ut

ſupra diximus, dedicare in templis conſueverunt. Praeterea hic agitur de imagine *Iconica* ad vivum expreſſa; quicumque enim a picturae ſtudio non eſt alienus optime diſtinguit ea lineamenta, quae a vero deſumpta ſunt ſuggerente natura, ab aliis, quae ars, et ingenium artificis ſubminiſtrat, eruta a fontibus pulchri univerſalis, unde reiiciuntur individua illa lineamenta partium minutiſſimarum, quae vultum a vultu diſcernunt. Praeterea nunquam credam magnatem virum, qui ſimulacrum id fieri mandarat, officinam extraneam elegiſſe, quam domi haberet.

Quae fuerit antiquior Etruriae ſculptura ab aheneis deorum ſimulacris, quae adhuc ſuperſunt, unice ju-

dica-

dicamus. Rigidus ille totius corporis ſtatus vix explicatis manibus, et pedibus ſeſe offert nobis in ſignis deorum Larium, quae frequenter oſtenduntur in muſeis, et qui ut plurimum armati adparent, et inſigniter galeati, elata manu dextera, quaſi ſtupide jaculantes. Hujuſmodi ſunt, et majoris molis imagines Tuderti nuper effoſſae, quorum geminas apud me habeo, quas edidit Gorius in muſei Etruſci to. I. Armari vero coepiſſe Lares, praeſertim Tuderti puto poſt Hannibalis irruptionem, cujus fines ea peſtis invaſerat. Eam vero Italiae partem, et Romam ipſam praeſidio Larium vindicatam reputabant. Propert. Eleg.

Hannibalemque Lares Romana ſede fugantes.

Exinde vero armari coepisse judico, cum caeteroquin domestici putarentur. Secura igitur, et quiescens Italia stylum expolivit, sculpturae artificium ad maximam elegantiam evexit, et artes, quas Graecis tradiderat, revocavit, auctasque incrementis peregrinis patria industria ad apicem pulchritudinis excitavit, ut quae apud Graecos actiones expresserat, apud Etruscos etiam animi motus revelaverit, immo extorserit etiam loquelam, ut demonstravimus ex eorum picturis. Cum itaque antiquissima sculpturae Etruscae exemplaria minime habeamus, & quae supersunt mediae aetatis aridum quiddam stupidumque redoleant, dein etiam specimina admirandae elegantiae, inter quae

primum

primum commemoro ſimulacrum hocce Carrarianum , non eſt cur iſtud inter antiquiſſima gentis opera computemus .

Laudantur inter Etruſcorum opera urnae marmoreae ſepulcrales non modo ob eruditionem, quam praeſeferunt , verum etiam ob artificium, quod in primis eſt admirandum. Sed haec portenta ad poſtremam Etruriae aetatem ſunt referenda . In his tota Homeri Ilias , et Odyſſea nobis occurrit , et tragica Thebarum civitas univerſa portenta meſtitiae nobis expandit . Tantus doctrinae apparatus in ipſis ſculptoribus refugit tempora antiquiſſima , et ad aetatem longe poſteriorem reclamat . Hiſtoria Euthymii , qui ſpectrum Lybantis e ſepulcro ejecit , expreſ-

ſa in urna apud Dempſter. tab. xxv. deſcribitur a Pauſania in Eliacorum poſteriore, et refertur poſt Olympiad. LXXVI. circa annum Urbis CCC. Altera hiſtoria herois Hechetlei, in aliis urnis ibidem tab. LIV. et alibi, pertinet ad bellum Marathonium, ubi Genius iſte ſumpto aratri vecte Perſas profligavit, quae hiſtoria ad annum Urbis CCLXIV. tribuenda eſt. Praeterea luxus urnarum, praecipue marmorearum ſerius inolevit. Plin. libro VII. cap. 54. *Ipſum cremare apud Romanos non fuit veteris inſtituti. Terra condebantur. At poſtquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc inſtitutum, et tamen multae familiae priſcos ſervavere ritus, ſicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem creditur crematus*. Profecto ubique in Etruria corpora humata reperiuntur munita tegulis Etruſce ſcriptis, teſtimonia primaeve

ſimpli-

ſimplicitatis. Urnarum igitur marmorearum ſculptura elegantiſſima tardiori aetati tribuenda eſt, cum jam hiſtoriae inſculptae vulgatae, et communes erant in populo, et jam antiquitate venerabiles.

Nec Etruſca inſcriptio aſſerit nobis majorem antiquitatem eo ſub dubio, quod cito ab uſu receſſerit, Roma pugnante non modo contra libertatem, ſed etiam idiomata populorum. Res quidem Etruſcae omnes ſe ſubmiſerunt Romanis, lingua tamen omnium ultima. Circumferebantur Romae etiam ſub primis Caeſaribus libri Etruſci de eorum diſciplina circa deorum cultum, de haruſpicina, de ſignificatione garritus avium (o magna negotia!) et de hiſce ſimilibus, nam

Cicero, et Seneca immo Arnobius, et Servius Grammaticus illos frequenter annunciant.

Sed libri hujuſcemodi eſſe deſierunt, ſuperſunt tamen numiſmata Etruſce ſcripta, et de quorum aetate dubitari non poteſt, quae conſtantiam hujus linguae, et characteres oſtendunt. Habemus nummos Tudertium minime molis hac praerogativa inſignitos, qui pertinent ad annum urbis DLXIII., et infra, ut demonſtravi in *Chronico nummario Etruſcorum* inter mea in Dempſterum paralipomena. Quinimmo etiam fervente bello ſociali circa annum urbis DCLX. cuſi ſuperſunt argentei nummi Samnitico idiomate, et charactere inſcripti (utrumque enim commune erat Etruſcis, (qui in id

bellum

bellum contra Romanos convenerant), quos quidem nummos antea ignotos, et adquiſivit poſſidendos, et illuſtravit clariſſimum hujus patriae meae decus Hannibal de Abbatibus Oliveriis muſarum columen, et antiquariae eruditionis amplificator.

Nec praetereunda eſt conjectura ex pateris ſacrificiorum quotquot adhuc mihi innotuerunt derivata, cum omnes Etruſce ſcriptae ſint. An non et Romae florebant illarum artifices Latinae linguae non ignari? et tamen in tam communi publico et privato hujus inſtrumenti uſu vix unam ſemietruſca lingua exſcriptam Praeneſte inventam, veluti prodigium mirati ſumus. Tam ingens habebatur Etruſcae linguae

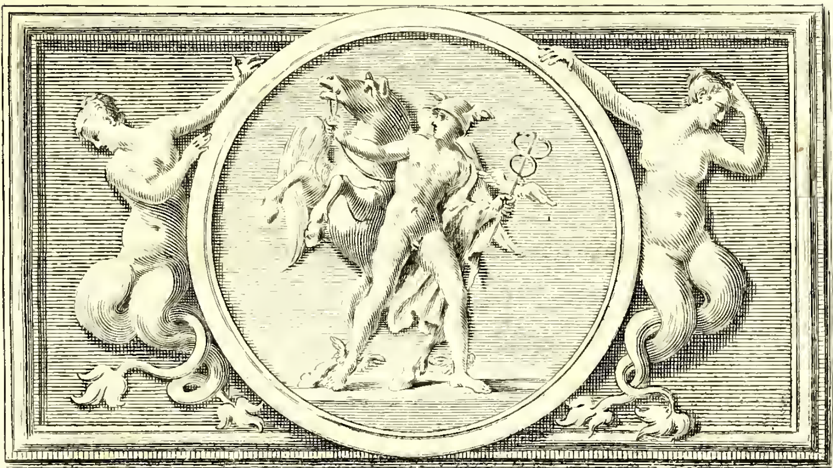
reve-

reverentia, veluti non aliam dii excepiſſent, qua cuperent venerari. Non eſt igitur quod huic ſimulacro antiquiſſimam originem adſtruamus, laudantes immo ea tempora expectaſſe, quibus artifex profecto excellens naſceretur, qui opus produceret dignum aetate PRINCIPIS NOSTRI SANCTISSIMI, et SAPIENTISSIMI.

Haec ſunt PRAESVL ORNATISSIME, quae de hoc ſingulari monumento, quod ab interitu, ſive emigratione Italiae tuae ſervaſti, dicenda cenſui; non eo ſane propoſito, ut illi ex meo hoc commentariolo aliquid ſplendoris accederet, ſed ut quod oculis conſpicerem mente conſequerer, et ne inſalutatum remitterem. Veneror majeſtatem Roma-

nae doctrinae, ut mihi bene cessisse putem, si videro caeteros meliora protulisse.

FINIS

ADPROBATIO

QUum jubente Rmo P. Thoma Augustino Ricchino S. P. A. magistro dissertationem cl. viri Joh. Baptistae Passeri *de simulacro aheneo pueri Etrusci* ea qua par erat diligentia perlegerim, dignam profecto existimo, quae publici juris fiat, neque id tantum, quod nihil nostrae religionis institutis, nihil bonis moribus contrarium contineat, sed quod ita est erudite conscripta, ut multa de Etruscorum antiquitatibus eliciat, et evocet in lucem. Accedit etiam, quod dum insigne adeo monumentum ex singulari SS. D. N. Clementis XIIII. munificentia in Vaticanum museum inlatum apte ornateque inlustrat, stimulum fortasse addet iis, qui in hoc genere excellere dicuntur, ut doctis commentariis idem prorsus perficiant de tot, tantisque aliis tum sacris, tum profanis vetustis reliquiis, quibus a Deo protectus Pontifex vere Xystorum aemulator bibliothecam Vaticanam curantibus, et solertissime investigantibus amplissimis Romanae curiae praesulibus Johanne Archinto archiepiscopo Philippensi domui pontificiae praefecto, et Francisco Xaverio de Zelada archiepiscopo Petrensi sac. congregationis concilii Tridentini interpretis a secretis mirifice usque adhuc locupletavit. Ex aedibus s. Callixti XX. Augusti MDCCLXXI.

D. Petrus Aloysius Galletti Casinensis,
abbas s. Mariae Rotundae de Ravenna.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apost.

D. PATRIARCH. ANTIOCH. VIC.

IMPRIMATUR,

FR. THOMAS AUGUSTINUS RICCHINIUS Magister Sacri Palatii Apostolici Ord. Præd.

Angelus Ricciolini delin. *D. Cunego Sculp.*

1 tav. f. t.

1 testatina

1 incisione nel testo

